

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 7

Рівне – 2016

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 7

Засновано у 2013 році

Рівне – 2016

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

**PSYCHOLOGY:
REALITY AND PERSPECTIVES**

Compilation of scientific papers

Issue 7

Founded in 2013

Rivne – 2016

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 7 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2016. – 249 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 р.
та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 р., № 1222)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Левовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

Ягієло Ярослав – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м Ченстохова (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

Список використаних джерел

1. Калошин Б.Ф. Як долати стрес у педагогічній діяльності / Б.Ф. Калошин // Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний освітньо-методичний журнал. – 2004. – № 8, 9. – С. 58-67, 60-66.
2. Китаев-Смык Л.А. Психология стресса. Психологическая антропология стресса / Л.А. Китаев-Смык. – М.: Академический Проект, 2009. – 943 с.
3. Короленко Ц.П. Психофизиология человека в экстремальных условиях / Ц.П. Короленко. – Л. : Наука, 1978. – 271 с.
4. Маришук В.Л. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса / В.Л. Маришук, В.И. Евдокимов. – СПб.: Издательский Дом «Сентябрь», 2001. – 260 с.
5. Панок В. Г. Соціально-психологічна профілактика стресів та стресових розладів в учнів і студентів / За ред. В. Г. Панка, І.І. Цушка. – К. : Ніка-Центр, 2007. – 164 с.
6. Селье Г. Стресс без дистресса. / Г. Селье – М.: Прогресс, 1992. – 523 с.
7. Суворова В.В. Психофизиология стресса. / В.В. Суворова. – М.: Педагогика, 1975. – 254 с.
8. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции / Ю.В. Щербатых / 2-е изд. – СПб.: Питер, 2012. – 256 с.

References

1. Kaloshyn B.F. Jak dolaty stres u pedagogichnij dijal'nosti / B.F. Kaloshyn // Praktychna psihologija ta social'na robota: Naukovo-praktychnyj osvitt'no-metodychnyj zhurnal. – 2004. – № 8, 9. – S. 58-67, 60-66.
2. Kitaev-Smyk L.A. Psihologija stressa. Psihologicheskaja antropologija stressa / L.A. Kitaev-Smyk. – M.: Akademicheskij Proekt, 2009. – 943 s.
3. Korolenko C.P. Psihofiziologija cheloveka v jekstremal'nyh uslovijah / C.P. Korolenko. – L. : Nauka, 1978. – 271 s.
4. Marishhuk V.L. Povedenie i samoreguljacija cheloveka v uslovijah stressa / V.L. Marishhuk, V.I. Evdokimov. – SPb.: Izdatel'skij Dom «Sentjabr'», 2001. – 260 s.
5. Panok V. G. Social'no-psihologichna profilaktyka stresiv ta stresovyh rozladiv v uchniv i studentiv / Za red. V.G. Panka, I.I. Cushka. – K. : Nika-Centr, 2007. – 164 s.
6. Sel'e G. Stress bez distressa. / G. Sel'e – M.: Progress, 1992. – 523 s.
7. Suvorova V. V. Psihofiziologija stressa. / V. V. Suvorova. – M.: Pedagogika, 1975. – 254 s.
8. Shherbatyh Ju. V. Psihologija stressa i metody korrekcii / Ju. V. Shherbatyh / 2-e izd. – SPb.: Piter, 2012. – 256 s.

Резюме. В статье на основании теоретического исследования обобщены основные подходы к определению стресса, выделены основные причины его возникновения, определено влияние стресса на организм человека. Кроме того, представлено ряд психокоррекционных методов, которые помогут гармонизировать психоэмоциональное состояние человека, который страдает не столько от стрессов, сколько от его последствий.

Ключевые слова: стресс, дистресс, эустресс, стрессор, патогенное влияние, методы профилактики стресса.

Summary. A concept "stress" can be referred to the basic scientific categories, which at present is the studying subject of some scientific disciplines: psychology, medicine, political science, physiology, biology, jurisprudences and others. In modern psychological literature the determination of stress category is given from various standpoints. This term is used to determine both the stress phenomena which are revealed in disorganization of behavior, and the temporal states of psychical tension of personality. The conception of stress was offered by the Canadian physiologist Hans Selie. The scientist named the phenomenon of unspecific respond of organism to various influences that it undergoes, a general adaptation syndrome, or stress, which can produce both positive (eustress) and negative (distress) influences. The duration of the process of the corresponding reacting on a stress event is defined by the meaningfulness for an individual, related to this event information. Pathogenic influence of excessive stress on human's health takes place in such three basic directions: disorder of jointed structures, metabolism, violation of the psycho-emotional regulation. The prophylaxis of negative influence of stress on the body is connected with reduction of time or force of stress factors action on an individual by means of a few offered psychological corrective methods which will help to harmonize his psycho-emotional state.

Key words: stress, distress, eustress, stressor, pathogenic influence, methods of stress prophylaxis.

УДК 159.922.6+[159.923.2]

І.А. ШЕСТОПАЛ

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЖІНОК ЗРІЛОГО ВІКУ У РУСЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено феномен самореалізації особистості, зокрема особливості розвитку особистості жінки у руслі професійної діяльності на сучасному етапі розвитку і трансформації українського суспільства.

Вивчення самореалізації як чинника становлення зрілої особистості дозволить розробити рекомендації щодо оптимізації цього процесу як у старшого, так і в молодого покоління жінок.

Ключові слова: особистісний розвиток, професія, рівень освіти, професійна самореалізація, зрілий вік, задоволеність працею, суб'єктивне благополуччя, мотивація досягнення.

Постановка проблеми. Професійна діяльність є однією з найважливіших сфер діяльності людини і тому самореалізація в професії є одним з найважливіших атрибутів реалізованої особистості. Необхідно відзначити, що саме представниці "слабкої" статі частіше зазнають труднощів у процесі професійної самореалізації, оскільки ще на сьогоднішній день існують стереотипи про неможливість жінок успішно поєднувати досягнення у професійній діяльності з благополучним шлюбом та повноцінною сім'єю.

Статистика останнього десятиріччя у всьому світі показує, що з кожним роком зростає відсоток жінок зрілого віку, які тільки розпочинають свою кар'єру. Така тенденція є закономірною та легко пояснюється наявною реалізацією жінки у ролі матері та дружини, а також можливістю застосування накопиченого з роками професійного та соціального досвіду.

Мета статті – визначити особливості особистісного розвитку жінок зрілого віку у руслі професійної діяльності шляхом співставлення рівня освіти, і показника задоволеності працею, рівня суб'єктивного благополуччя та мотивації на успіх сучасної жінки-професіонала.

Результати теоретичного дослідження. Внесок у дослідження особливостей самореалізації жінок зрілого віку в професійній діяльності зробили такі вчені, як О.С. Байтінгер [4], В.А. Гупаловська [5], Е.Ф. Зеєр, Л.О. Коростильова, О.М. Мірошниченко, Ю.П. Поваренков, О.М. Разумнікова, Д. Сьюпер, К.В. Федосенко [6], С.М. Чистякова, Н.Г. Шевченко [8] та ін.

Самореалізація особистості у розумінні К.А. Абульханової-Славської, Л.І. Анциферової [2], С.Л. Рубінштейна – це реалізація діяльності особистості, спрямована досягнення життєвих цілей. "Вміння ставити та утримувати цілі (починаючи від сенсожиттєвих до ситуативно-тактичних) забезпечує вищу форму зміни особистості – її розвиток і творчість" [2, с. 10].

Е.В. Федосенко під професійною самореалізацією розуміє безперервний гетерохронний процес розвитку потенціалів людини в діяльності протягом усього її життєвого шляху [6].

Методика і процедура дослідження. Упродовж 2014-2015 рр. автором було проведено експериментальне дослідження на базі Рівненського державного гуманітарного університету, Здолбунівського дошкільного навчального закладу № 5 "Усмішка" та Здолбунівської ЗОШ № 3, а також соціальних мереж VKontakte і Facebook у психологічно орієнтованих спільнотах. У ньому взяли участь 110 жінок зрілого віку. Основними параметрами вибіркової сукупності були вік, рівень освіти та професійна приналежність. Професійний склад вибіркової сукупності відображено на рис.1.

Аналіз результатів дослідження. Професійна самореалізація є однією із основних сфер (поряд із сімейною) особистісної самореалізації, та пов'язана насамперед із реалізацією потреби у самоповазі, прийнятті і належності до певної соціальної групи, із здатністю задовольняти потреби більш повною мірою, ніж самореалізація у сфері сім'ї. Задоволеність роботою, професійна самореалізація є одним із найважливіших чинників суб'єктивного благополуччя, а професійна самореалізація – важливим фактором становлення особистості. На думку Гупаловської В. А., "жінки, які досягли оптимального рівня професійної самореалізації, більш незалежні у думках, судженнях, діях, рішучі, здатні приймати рішення і брати на себе відповідальність за них" [5, с. 169].

Згідно теоретичним дослідженням різних дослідників (Автономова С. О. [1], Берн Ш. [5], В.Г. Горчакова, Р. Дроедж, А. Е. Чирікова та ін.) приналежність жінки до тої чи іншої професії передбачає певний рівень задоволеності професійною діяльністю. Беручи на себе більшість обов'язків у сім'ї, жінка прирікає себе на перевантаження, в результаті чого знижується її професійна активність, жінки обирають нединамічні, кабінетні професії. Але дані професії, які є продовженням типових сімейних видів діяльності жінки (педагогіка, медицина, секретарська робота, кулінарія), низькооплачувані, більшість – неprestижні [4]. Зарубіжні дослідження показують, що тенденція до традиційних професійних виборів сьогодні для обох статей, в цілому, зберігається. Жінки вважають, що професія із "чоловічим домінуванням" надає їм менше можливостей для кар'єрного росту, ніж професії із "жіночим домінуванням" [1].

Рис. 1 демонструє професії, які представлено більше, ніж двома і більше респондентами. На ньому відображено показники середнього арифметичного відхилення відповідно до професійного складу вибіркової сукупності за методикою "Інтегральна задоволеність працею". Із рисунку видно, що найнижчий рівень задоволеності працею показали продавці ($\bar{x}=15,4$), адміністратори ($\bar{x}=18$), інженери ($\bar{x}=18,5$). На противагу цьому, найвищий – відзначено у художників ($\bar{x}=25$) і психологів ($\bar{x}=24,6$).

На рис. 1 представлено також показники середнього арифметичного відхилення за методикою "Суб'єктивне благополуччя" (СБ). Слід відмітити, що не можливо об'єктивно оцінити зв'язок рівня суб'єктивного благополуччя жінок і професійну приналежність, адже показник суб'єктивного благополуччя включає в себе, крім задоволеності повсякденною діяльністю ще ряд інших факторів таких, як самооцінка здоров'я, значимість соціального оточення, зміни настрою, напруженість і чутливість, ознаки психічної симптоматики.

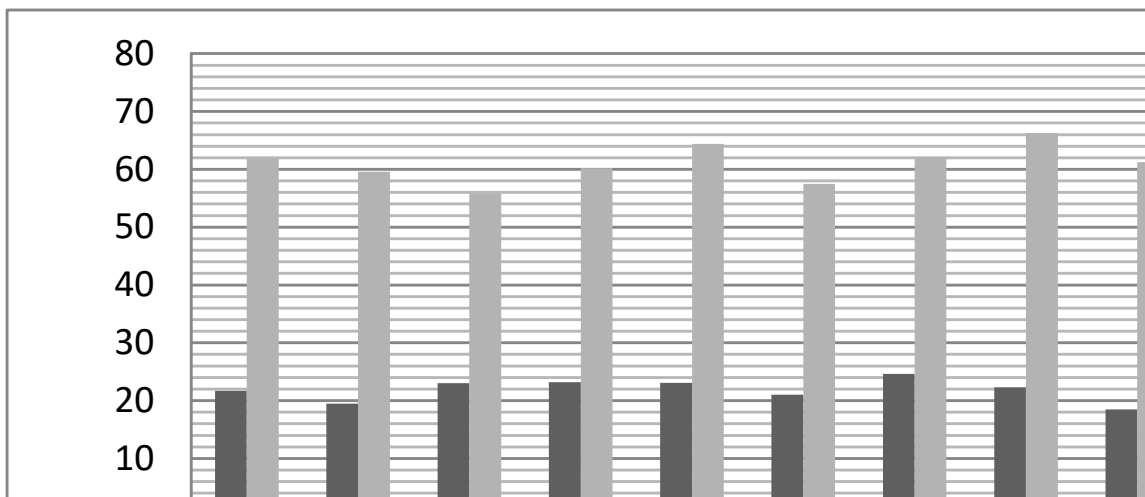

Рис. 1. Узагальнені дані середнього арифметичного відхилення по кожній категорії професій

Позначення на рис.: Пед-педагоги; Біб-бібліотекарі; Бух-бухгалтери; Ш-швачки; Мед-медики; Приб-прибиральниці; Пс-психологи; Мен-менеджери; І-інженери; А-адміністратори; К-комірники; Х-художники; Прод-продавці; ІЗП – інтегральна задоволеність працею; СБ – суб'єктивне благополуччя

Джерело: розроблено автором

Як зазначає О.С. Байтінгер, правильний чи не правильний (такий, що не відповідає можливостям, здібностям і бажанням особистості) вибір професії визначає міру переживання осмисленості життя, задоволення ним. Включившись у сфери життєдіяльності, для яких людина володіє необхідними задатками, вона виявляється найбільш здатною до навчіння. Якщо ж людина йде не "своїм" шляхом, то виникають: постійні невдачі, неприємна втома у якості постійного переживання; відсутність повноцінного задоволення при досягненні успіху, безрадністість довгоочікуваних подій [4].

На основі графічного представлення видно, що рівень суб'єктивного благополуччя і рівень інтегральної задоволеності працею співвідносяться між собою у респондентів, що за професією – продавці. Тобто ці досліджувані отримали низькі результати по обох параметрах. Низькі показники за рівнем СБ отримали також прибиральниці і бухгалтери. На противагу цьому, високі результати за рівнем СБ отримали показали досліджувані, що за професією є комірники, менеджери та медики.

Виявлено декілька факторів, які визначають те, чи буде жінка прагнути до реалізації себе у професійній діяльності: вік вступання у шлюб, економічне становище чоловіка, його погляди на працюючих жінок тощо. Найбільш несприятливим вважається варіант, коли жінка перериває свою кар'єру заради сім'ї, не закінчивши освіти. Тривала перерва при неусталених професійних інтересах призводить до того, що жінці важко повернутися до отримання професійної освіти [3].

Виходячи з цього, у якості об'єктивного критерію самореалізації особистості доцільно виділити рівень освіти жінок. Розподіл за рівнем освіти зроблено наступним чином. Середній рівень освіти представляли 5% респондентів, професійно-технічна освіта – 19% респондентів, і вища освіта – 76% жінок. На рис.2 бачимо, що здобутий рівень освіти прямо пропорційно визначає рівень задоволеності професійної діяльністю жінок зрілого віку.

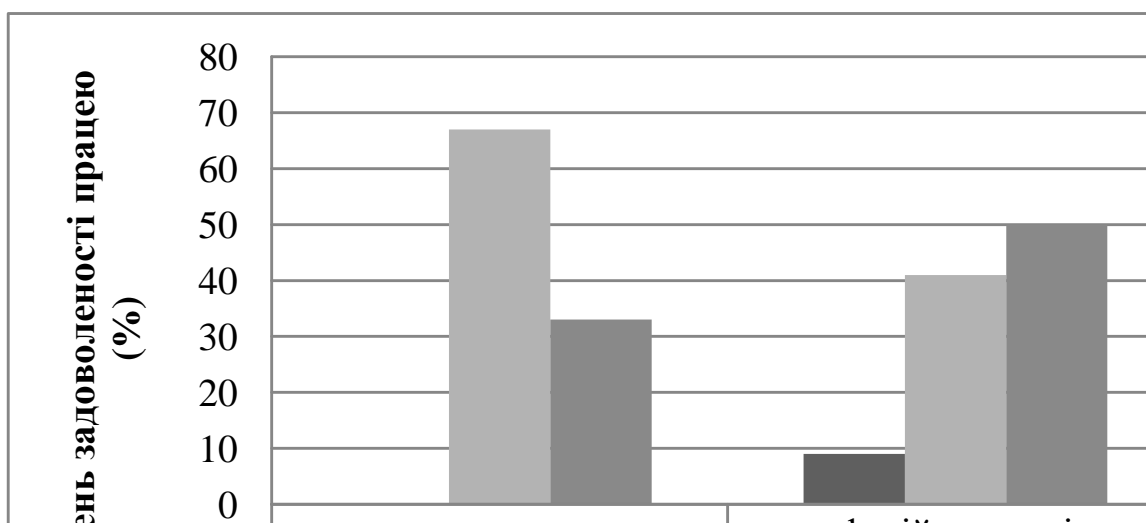

Рис. 2. Співвідношення рівня освіти та рівня задоволеності працею жінок зрілого віку

Джерело: розроблено автором

Н.Г. Шевченко визначала фактори, що впливають на рівень професійної самореалізації жінки. Таким чином, досліджуваний нею феномен залежить від рівня розвитку самосвідомості, рефлексії, розвитку афективно-вольової сфери особистості, пізнавальних особливостей, характеру системи оцінок та самооцінки, рівня домагань, впевненості у собі, ціннісних орієнтацій, комунікативних навичок, а також показника, що досліджується у даній роботі – мотивації досягнення [8].

Згідно Ю.П. Поваренкову, мотиваційний компонент є одним із структурних елементів професіоналізму поряд із операційним та смисловим. Мотиваційний компонент зосереджує актуальні для особистості мотиви діяльності і локалізується у професійній спрямованості [8]. З метою встановлення існування взаємозв'язку між рівнем мотивації до успіху та задоволеністю працею, використано процедуру кореляційного аналізу (на підставі обчислення коефіцієнту лінійної кореляції Пірсона), що був проведений у ході експериментального дослідження за результатами діагностування жінок зрілого віку (110 респондентів). Отримані дані засвідчили існування значимих зв'язків між даними показниками (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення показників мотивації до успіху та задоволеністю працею*
(фрагмент інтеркореляційної матриці)

Показники	М мотивації на успіх/невдачу	S суб'єктивне благополуччя	Е емоційна стійкість	SP самоконтроль поведінки
ZP задоволеність працею адаптивність	400**	-	-	-

*Примітка: 1) у таблиці нулі та коми опущені; 2) рівні значимості: * - 0,05%; ** - 0,01%; 3) наведені лише значущі коефіцієнти кореляції; 4) N=110.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, під поняттям "професійна самореалізація" розуміємо складний, багаторівневий процес реалізації особистісно-професійного потенціалу з наступним його опредметненням у професійній діяльності. Самореалізація як якісний стан, характеризується узгодженістю когнітивної, емоційно-ціннісної та мотиваційно-вольової сфер, реалізацією сутнісного потенціалу особистості.

Особистісні особливості жінки детермінують напрям та стійкість професійного вибору і дають можливість прогнозувати кар'єрні досягнення, задоволеність та успішність у тій чи іншій професії. Дані суб'єктивної оцінки жінками рівня інтегральної задоволеності працею підтверджуються об'єктивним критерієм рівня освіти жінок зрілого віку. Задоволеність роботою, професійна самореалізація є одним із найважливіших чинників суб'єктивного благополуччя, а професійна самореалізація – важливим фактором становлення особистості.

Перспективним в подальшому є запровадження програми групової та індивідуальної психокорекції з елементами тренінгу для жінок молодого та зрілого віку з метою оптимізації процесу професійної самореалізації та особистісного становлення.

Список використаних джерел

1. Автономова С.А. Современное предпринимательство в России : гендерный аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / Автономова Светлана Алексеевна. – Новочеркасск, 1999. – 23 с.
2. Анциферова Л.И. Психология самоактуализирующейся личности в работах Абрахама Маслоу / Л.И. Анциферова // Вопросы психологии. – 1973. – № 4. – С. 173-180.
3. Арсанукаева М.С. Профессиональная деятельность женщин и её влияние на выполнение функций материнства [Текст] : автореф. дис. ... канд. эконом. наук: / Малика Султановна Арсанукаева. – М. : ИСИ АН СССР, 1982.
4. Байтингер О.Е. Психологические детерминанты переживания будущего как проблемы в юношеском возрасте : дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Байтингер Оксана Евгеньевна. – СПб., 2006. – 117 с.
5. Берн Ш. М. Гендерная психология : [монография] / Ш. М. Берн. – СПб. : Прайм –ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
6. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки [Текст] : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Гупаловська Вікторія Анатоліївна ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2005. – 191 с.
7. Профессиональная самореализация личности в современном обществе : [монография] / Под науч. ред. Е.В. Федосенко. – СПб. : Речь, 2009. – 121 с.
8. Шевченко Н.Г. Личностная рефлексия как фактор успешной самореализации женщин зрелого возраста : дис... канд. психол. наук : 19.00.01 / Шевченко Наталья Геннадьевна ; Черноморская гуманитарная академия. – Сочи, 2007. – 209 с.

References

1. Avtonomova S.A. Sovremennoe predprinimatel'stvo v Rossii : gendernyj aspekt [Tekst] : avtoref. dis. ... kand. sociol. Nauk : 22.00.04 / Avtonomova Svetlana Alekseevna. – Novocherkassk, 1999. – 23 s.
2. Anciferova L.I. Psihologija samoaktualizirujushhejsja lichnosti v rabotah Abrahama Maslou / L.I. Anciferova // Voprosi psihologii. – 1973. – № 4. – S. 173-180.

3. Arsanukaeva M.S. Professional'naja dejatel'nost' zhenshhin i ejo vlijanie na vypolnenie funkcij materinstva [Tekst] : avtoref. dis. ... kand. jekonom. nauk. / Malika Sultanovna Arsanukaeva. – M. : ISI AN SSSR, 1982.
4. Bajtinger O.E. Psihologicheskie determinanty perezhivaniya budushhego kak problemy v junosheskom vozraste : diss. ... kand. psihol. nauk. : 19.00.01 / Bajtinger Oksana Evgen'evna. – SPb., 2006. – 117 s.
5. Bern Sh. M. Gendernaja psichologija : [monografija] / Sh. M. Bern. – SPb. : Prajm –EVROZNAK, 2001. – 320 s.
6. Gupalovs'ka V.A. Profesijna samorealizacija jak chynnyk stanovlennja osobystosti zhinky [Tekst] : dys. ... kand. psihol. Nauk : 19.00.01 / Gupalovs'ka Viktorija Anatolii'vna ; L'vivs'kyj nacional'nyj un-t im. Ivana Franka. – L., 2005. – 191 s.
7. Professional'naja samorealizacija lichnosti v sovremennom obshhestve : [monografija] / Pod nauch. red. E.V. Fedosenko. – SPb. : Rech', 2009. – 121 s.
8. Shevchenko N.G. Lichnostnaja refleksija kak faktor uspesnoj samorealizacii zhenshhin zrelogo vozrasta : dis... kand. psihol. nauk : 19.00.01 / Shevchenko Natal'ja Gennad'evna ; Chernomorskaja gumanitarnaja akademija. – Sochi, 2007. – 209 s.

Резюме. В статье исследован феномен самореализации личности, в частности особенности развития личности женщины в русле профессиональной деятельности на современном этапе развития и трансформации украинского общества. Изучение самореализации как фактора становления зрелой личности позволит разработать рекомендации по оптимизации этого процесса как у старшего, так и у молодого поколения женщин.

Ключевые слова: личностное развитие, профессия, уровень образования, профессиональная самореализация, зрелый возраст, удовлетворенность трудом, субъективное благополучие, мотивация достижения.

Summary. The article investigates the phenomenon of personal self-fulfillment, in particular, the development of women identity in terms of professional activities at the modern stage of development and transformation of Ukrainian society. The article analyzes such notions as "personal development", "professional self-realization", "job satisfaction", "subjective well-being", and "achievement motivation". The level of overall job satisfaction and subjective well-being was defined through the prism of professional staff of the sample basing upon the experimental research that involved women of mature age. A direct correlation between the prestige of the profession and job satisfaction index and subjective well-being of the respondents was discovered. During the experiment the level of education and the level of job satisfaction among women of mature age were related. The level of education is directly proportional to the level of job satisfaction of mature women. The high degree of interdependence between the level of motivation for success and job satisfaction using Pearson's linear correlation coefficient was determined. Research into self-realization as a major factor in the formation of a mature personality enables to offer recommendations for optimizing this process for both older and younger generation of women.

Key words: personal development, profession, level of education, professional self-realization, mature age, job satisfaction, subjective well-being, achievement motivation.

УДК 159.922.73:159.942

М.М. ШПАК

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

У статті розкрито змістові і методичні аспекти та шляхи розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Визначено, що цілеспрямований розвиток емоційного інтелекту учнів може здійснюватись у процесі соціально-психологічного тренінгу. Теоретично обґрунтовано авторську програму тренінгових занять, спрямовану на розвиток внутрішньоособистісного та міжособистісного емоційного інтелекту молодших школярів. Охарактеризовано її зміст, завдання, принципи організації та структуру.

Ключові слова: емоційний інтелект, соціально-психологічний тренінг, молодші школярі.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема розвитку емоційного інтелекту особистості привертає увагу багатьох науковців у галузі психології, соціології, педагогіки та інших гуманітарних наук, відтак набуває міждисциплінарного характеру та вивчається вітчизняними і зарубіжними дослідниками. Учені, психологи-практики наголошують на важливості розвитку емоційного інтелекту особистості з метою забезпечення ефективності спілкування, міжособистісної взаємодії, успішності життєдіяльності людини загалом, у тому числі і професійної, шляхом розвитку здібностей людини до розуміння, контролю і регуляції власних емоцій та емоцій інших людей.

Зважаючи на те, що розвиток емоційного інтелекту особистості – це досить складна і багатоаспектна проблема, нами зроблена спроба виокремити шляхи його формування у молодшому шкільному віці.

Ми вважаємо, що розвиток емоційного інтелекту молодших школярів може здійснюватися як прямим, так і опосередкованим шляхом. Прямий – передбачає цілеспрямований розвиток емоційного інтелекту учнів у

З М І С Т

<i>Передмова</i>	3
Павелків Р.В. Теоретичний аналіз концептуальних підходів дослідження проблеми рефлексії у філософській та психологічній науці.....	4
Андрушко Я.С., Михаць О.І. Особливості взаємозв'язку екзистенційних потенцій особистості військовослужбовців на основі кореляційного аналізу.....	10
Артемова О.І. Розвиток вербальної креативності студентів-психологів в процесі професійної підготовки.....	13
Бабак К.В. Психологічна служба ВНЗ як засіб психологічного супроводу професійного розвитку студентів.....	18
Бабій М.Ф. Генезис невербальних проявів обману у неповнолітніх.....	22
Безлюдная В.И. Психологическая коррекция отклонений в системе межличностного взаимодействия детей дошкольного возраста.....	25
Безушко С.А. Психологічний аналіз уявлень про самореалізацію сучасної молодої жінки:гендерний аспект.....	29
Білоус Р.М., Охріменко В.О. Психологічні особливості життєвої перспективи юнаків.....	33
Бойко-Бузиль Ю.Ю. До сутності категорії професійного становлення особистості.....	37
Большакова А.М. Об'єктивні та суб'єктивні показники особистісного потенціалу.....	40
Борисова А.О. Соціальні аксіоми у структурі картини світу студентів-іноземців.....	43
Бужинська С.М., Кондрацька Л.В. Вплив позитивного мислення на збереження психологічного здоров'я майбутніх педагогів.....	47
Главінська О.Д. Сучасні аспекти психології становлення особистісної суверенності.....	51
Демчук О.О. Автентичність як невід'ємна якість майбутнього психолога.....	55
Демянюк О.Б. Уявлення про сім'ю як компонент образу світу особистості.....	57
Дергач М.А. Співзалежні любовні стосунки в старшому юнацькому віці.....	60
Дмитріюк Н.С. Ефект батьківської депривації як негативний чинник психічного розвитку дітей раннього віку.....	65
Дуркалевич І.В. Специфіка віртуального спілкування у заробітчанських сім'ях.....	69
Івашкевич Е.Е. Психологічні особливості здійснення фахівцем синхронного перекладу.....	74
Івашкевич Е.З. Аспекти соціального інтелекту педагога.....	77
Івашкевич І.В. Специфіка професійної діяльності юриста та структура його професійної компетентності.....	81
Іщук О.В. Імплементация ідей організаційної психології на сучасних підприємствах.....	85
Колупасва Т.Є. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до застосування сучасних педагогічних технологій як наукова проблема.....	90
Компанович М.С. Психосоматичний підхід у трактуванні серцево-судинних захворювань у підлітковому віці.....	93
Корчакова Н.В. Розвиток емпатійної моралі в українських підлітків.....	98
Коць М.О., Онопченко І.В. Психологічні особливості прояву інтернет-адикцій у студентському середовищі.....	105
Крижановська З.Ю., Сичак О.О. Самореалізація особистості після виходу на пенсію, як спосіб її самовиповнення.....	109
Крюкова Л.В. Особливості взаємозв'язку емоційної сфери та процесів адаптації у першокласників.....	112
Кулаков Р.С. Психологічні особливості становлення та розвитку професійних інтересів та професійної спрямованості старшокласників.....	116
Кулакова Л.М. Особливості розвитку самосвідомості молодшого школяра в умовах навчальної діяльності.....	120
Курячий С.В. Динаміка рівня психофізичної підготовленості студентів.....	124
Лосик Г.В. Информационные технологии и их влияние на психологическое здоровье человека в онтогенезе.....	127
Луцик Г.О. Загальні підходи до розуміння девіантної поведінки підлітків в контексті підготовки майбутніх психологів у ВНЗ.....	133
Лящ О.П. Юнацький вік як фактор розвитку емоційного інтелекту.....	137
Маланьїна Т.М. Співвідношення когнітивного інсайту та Я-відмежування.....	141
Маліновська Н.В. Навчально-мовленнєва діяльність старших дошкільників: мотиваційний компонент.....	145
Мухалчук Н.О., Ivashkevych E.E. Psycholinguistic characteristics of visual narrative discourse.....	149
Нестерук-Володимирець О.В. Результати психодіагностичного дослідження мотиваційного та творчого компонентів внутрішньо-особистісного шару комунікативної культури старшокласника.....	152
Новік Л.О. Мотиваційні аспекти формування позитивного професійного іміджу у студентів-психологів.....	156
Осипчук О.П. Особливості розуміння молодшими школярами моральних категорій у навчально-виховному процесі.....	159
Перепелиця О.В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності освітян.....	164
Піонтковська Д.В. Розвиток національних цінностей особистості як умова становлення національної ідентичності студентської молоді.....	168
Помилуйко В.Ю. Розвиток ключових компетентностей особистості у різних стадіях дорослості.....	172
Рибак В.А. Особливості процесу соціально психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами.....	176

Романюк В.Л., Пилипака Ю.І. Реактивність та психічне здоров'я особистості.....	180
Рудь Г.В. Особливості саморефлексії тілесного потенціалу у юнацькому віці	185
Савенко Д.О. Структурна організація самосвідомості матері.....	190
Савуляк В.О. Релігійний досвід особистості як чинник розвитку її духовності.....	193
Северин А.В. Перцептивные действия подростков и способы их коррекции на основе восстановления звеньев модели перцептивного действия с предметом вариативной формы	197
Співак Д.В. Психологічний аналіз досліджень розвитку професійного образу «Я» у майбутніх фахівців допомагаючих професій.....	204
Співак Л.М. Вікова динаміка національної саморефлексії юнацтва за показником «рідна мова»	208
Ставицька О.Г. Прояви булінгу в сучасній школі.....	211
Ставицький Г.А. Роль іноземної мови за професійним спрямуванням у фаховій підготовці студентів.....	214
Хомич І.С. Моральні уявлення молодших школярів.....	218
Хупавцева Н.О. Вплив стресу на організм людини та шляхи його подолання	222
Шестопап І.А. Особливості особистісного розвитку жінок зрілого віку у руслі професійної самореалізації.....	225
Шпак М.М. Теоретико-методичні аспекти розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у процесі соціально-психологічного тренінгу.....	229
Шпак С.Г. Особливості виникнення стресу у дітей молодшого шкільного віку.....	234
Яцюк Н.О. Проблема моральної рефлексії у сучасній психології	238
Відомості про авторів	243

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 7

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

П-86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 7 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2016. – 249 с.

УДК 159.9+316.6